

Fremtidsscenarier i nordisk biblioteksdebat

En anmeldelse af Ole Rud Nielsen

Biblioteken och framtiden. Framtidsdebatten i nordisk bibliotekspress/Redaktör: Romulo Enmark. - Göteborg : Centrum för biblioteksforskning; Borås: Bibliotekshögskolan, 1991. 241 s. (Skrifter från föreningen "Bibliotekshögskolan och Centrum för biblioteksforskning publicerer. Nr. 2.")

Denne anmeldelse er skrevet ud fra følgende forudsætninger:

• Titlen på denne bog er - oversat fra svensk - bibliotekerne og fremtiden. Den er ikke Bibliotekar- og informatikerfagets fremtid eller Bibliotekarernes og informatikernes fremtid. Det angiver bogens perspektiv med den fokusering og de begrænsninger, det giver.

- I bogens formål ligger, at den skal give en afspejling af faglige diskussioner og problemer om fremtiden; dette formål opfyldes da også, omend jeg som anmelder delvis vil lægge vægten på problemer, som bogens forfattere og de citerede diskussionsaktører ikke opfatter som problemer.

- Det konkrete udvalg af problemer ligger i, at faget - og dermed bibliotekerne - er ved at undergå en forandring fra et praksisorienteret fag til et videnskabeligt, forskningsbaseret fag. Dette burde indebære en øget vægt på teori, metode samt mål og middel-relationer.
- Endvidere må bibliotekerne ses som et element over for andre elementer, der i denne sammenhæng er 1) samfundet, 2) social og kulturel gruppe eller social og kulturel kategori, hvor jeg med gruppe mener en række individer, der kender hinanden personligt og med kategori en række individer, der ikke kender hinanden. Men både i gruppe og kategori har individerne inden for visse rammer de samme værdier.

Redaktøren skriver i forordet, at forfatterne har fået frie hænder til at strukturere biblioteksrelaterede fremtidsspørgsmål og fremstille karakteren af landets biblioteksrelaterede fremtidsdebat. Men det præciseres også, at "primärt syftar studien till att spegla **det sätt** på vilket bibliotekarier debatterer framtidsfrågor i ett jämförande nordiskt perspektiv", hvilket jeg som anmelder opfatter som, at

redaktøren lægger vægt på det **metodiske** greb om debatten. Dette synspunkt vil jeg underbygge med at redaktøren dernæst skriver, at "først i andra hand kommer målsättningen att spegla debattens innehåll. Denna prioritering hänger givetvis samman med att debatfrågorna fort åldras medan **sättet att diskutera förefaller vara relativt stabilt.**"

Redaktøren argumenterer for, at prioriteringerne i denne bog og undersøgelserne bag den er en første fase, og at næste fase forhåbenligt er en fortsat debat. Der er således lagt op til, at artiklerne er meget forskellige.

Forfatterne og artiklerne er følgende:

- Jens Thorhauge: Systemskifte - træk af diskussionen om bibliotekets situation og fremtid i Danmark.
- Marja Sarvilinna: Framtidsdebatten i den finska bibliotekspressen.
- Sigrún Klara Hannesdóttir: Isländska aspekter på bibliotekens framtid.
- Ragnar Audunson: Framtiden i norsk biblioteksdebatt.
- Staffan Parnell: Bibliotekens framtid - intryck från den svenska biblioteksdebatten.
- Romulo Enmark & Emin Tengström: Biblioteken och framtiden.

Jens Thorhauge fremhæver i sin artikel om **Danmark** relationen til den generelle, ikke-biblioteksrelaterede debat, således at de danske biblioteker fremstår som et integreret element i det øvrige samfund. Artiklen bygger på en meget omfattende læsning af bøger og tidsskrifter; han må have fulgt debatten løbende gennem flere år, før han er blevet bedt om at skrive denne artikel.

På den anden side undrer jeg mig over, at danske bibliotekarer så frygtesløst har kastet sig ud i at debattere de store fremtidsvisioner, når de andre landes bibliotekarer tilsyneladende ikke har turdet gøre det.

Sigrún Klara Hannesdóttir indrømmer i sin artikel om **Island**, at debatten på en uheldig måde har

været og fortsat er fokuseret på enkelte konkrete problemer så som den væsentlige samordning af islandske biblioteker; den nuværende situation er efter forfatterens mening kaotisk, og det kan jeg kun være enig i. Det må formentlig ses som et led i bibliotekarernes bestræbelser, at bibliotekaruuddannelsen på Island har fået øget vægt og nu er et fag på linie med alle andre fag ved Háskóla Islands, det islandske universitet. - Forfatteren afslutter med, at konstatere, at ingen på Island tager bibliotekernes problemer alvorligt bortset fra bibliotekarerne selv. Uden forfatterens redegørelse for den specielle islandske udvikling ville denne situation virke absurd på baggrund af den litterære tradition på Island.

Artiklen om **Norge** er skrevet af Ragnar Audunson og har mere end de andre artikler karakter af en analyse af hidtige tendenser med brug af en logisk-deduktiv metode. Med det sidste udtryk mener jeg, at han hele tiden spørger, hvad de alternative konsekvenser af de beskrevne standpunkter vil være, og at han tager op, hvordan disse standpunkter relaterer sig til hinanden. - Det vil føre for vidt at referere selv udvalgte elementer af artiklen her.

Forfatteren efterlyser dog grundlagsforskning - som jeg hellere ville kalde grundforskning (s. 146) - samtidig med, at han præciserer, at det samme fags kerne er uklar i den pågående professionalisering af faget (fx. s. 150-152).

Staffan Parnell har skrevet artiklen om **Sverige**. Artiklen er disponeret i nogle temaer, der ret langt er de samme som i de andre artikler. Inden for de enkelte temaer er fremstillingen dog ikke ikke så stramt disponeret og har mere karakter af en deskription end artiklerne om de andre lande.

Han slutter dog af med **fire alternative scenarier** for den fremtidige udvikling af folkebibliotekssektoren; forfatterne til artiklerne om de andre lande slutter ikke af med en sådan konsekvent rendyrkning af scenarier, der udover at være alternativer også skal ses som ekstremer i forhold

til hinanden, således at den faktiske udvikling formentlig vil befinde sig et sted mellem disse fire scenarier.

Scenarierne fortjener at blive nævnt; de er med min nummerering: 1a) en fremskrivning af traditionelle udviklingslinier, så der ikke sker principielle ændringer. 1b) det samme scenarie, men bevidst fremstillet som en forvirret udvikling, der ender med en stille død for det offentlige biblioteksvæsen. 2a) det optimistiske scenarie med biblioteket som informationscentrum, hvor alt lykkes ved hjælp af kvalificeret management. 2b) den elitistiske version af biblioteket som informationscentrum og på entreprisbasis; ambitionerne om at betjene kommunens indbyggere er minimeret ned til det niveau, der er nødvendigt efter aftalen med kommunen. Med min formulering er den karrierebundne elite de vigtigste kunder, også fordi de til dels er ansat i de private virksomheder, der køber disse informationscentres tjenester. I øvrigt er dette managementcentrum profilløst, fordi informationen skal tilpasses efterspørgselen.

Forskningsbibliotekerne tages kun op i forbifarten på grund af manglende materiale, lige som stort set i artiklerne om de andre lande. - Forfatteren gør desto mere ud af folkebibliotekerne og kulturpolitikken.

Bibliotekar- og informatikeruddannelserne tages dog op. Det er bemærkelsesværdigt, at han ikke lægger mere vægt på et forskningspolitisk helhedsperspektiv, omfattende både forskningsbibliotekerne og uddannelserne, når han har været ansat i Forskningsrådsnämnden (s. 6); den svarer til det danske Forskningsrådskontor under Undervisningsministeriet. Jeg forstår endvidere omtalen sådan, at han nu er ansat på Lantbruksuniversitetets bibliotek, d.v.s. et forskningsbibliotek. Det gælder for Sverige såvel som for de andre lande, at der er skrevet meget lidt om fremtidsvisioner for forskningsbiblioteker.

Bogens redaktør, Romulo Enmark, samt Emin Tengström har skrevet sammenfatningskapitlet.

Romulo Enmark er fil. dr. i etnologi og altså humanist; Emin Tengström er også humanist. Han er professor i humanøkologi med humanistisk orientering og desuden formand i bestyrelsen for Centrum för biblioteksforskning vid Göteborgs universitet, et forberedende initiativ for, at der nu er oprettet en institution for biblioteksvidenskab og informatik med tilhørende professorat.

De præciserer, at de ikke vil levere færdige scenarier, men at de med min formulering meget metodisk og systematisk vil diskutere forudsætninger i sådanne scenarier; i forbindelse med denne opregning får de meget behændigt vist, hvor væsentligt færdige scenarier er påvirket af de værdier og dermed også af de visioner, som aktørerne bag det enkelte scenarie har. Desuden inddeler de aktørerne i diskussionerne om scenarier i forskellige kategorier samt skelner mellem - set i relation til biblioteks- og informationssektoren - eksterne faktorer (Vart är samhället på väg?) og interne faktorer (Bibliotekens framtidsdebatt). De gør opmærksom på, at det er påfaldende så lidt biblioteks- og informatiksektoren fremtidsdebat er relateret til den generelle fremtidsdebat bortset fra den danske debat.

Ved hjælp af disse velargumenterede, systematiske og metodiske overvejelser opnår Romulo Enmark og Emin Tengström, at læserne har langt bedre muligheder for at vurdere ikke alene disse scenariemodeller kritisk, men også andre, der er eksterne i forhold til biblioteks- og informatiksektoren.

Min helhedsvurdering af bogen er: Jeg har præciseret det som én af bogens forudsætninger, at den skal handle om bibliotekernes fremtid i overensstemmelse med titlen og ikke om bibliotekarernes samt informatikernes fremtid eller om bibliotekar- samt informatikerfagets fremtid.

Jeg anser det dog for et åbent spørgsmål, om denne sontring kan opretholdes; jeg mener kun, at man kan læge hovedvægten på det, der lægges op til i titlen, men man også er nødt til forholdsvis kort at tage de temaer op som jeg vil omtale i det

følgende: Formålet må være at bogen fremstiller et helhedsbillede, der svarer nogenlunde til det helhedsbillede, som er relevant i de aktuelle faglige og uddannelsespolitiske diskussioner, så bogen er en relevant analyse inden for rammerne af den aktuelle problematik.

Institutionerne inden for biblioteks- og informationsfeltet - hvad enten de fortsat er offentligt ejede eller de mere eller mindre arbejder på entreprisbasis - kan ikke under nogen omstændigheder fungere uden i det mindste nogle få arbejdede individer. De vil, som det fremgår af det foregående, have deres egen kulturelle profil. I denne profil vil også indgå deres uddannelse og fx. også værdier for deres private hverdagsliv i den udstrækning dette kan adskilles fra arbejdsliv og andre offentlige fremtrædelsesformer; den kulturelle profil skal desuden ses som en livslang proces, hvor der internt inden for dette begrebs rammer er en tæt integration mellem forskellige elementer, opstillet af forskerne til analytisk brug. Desuden er der en ekstern integration til omverdenen på mange niveauer lige fra den evt. egne husstand til verden som helhed. Denne kulturelle profil - kan i visse sammenhænge også kaldes identitet - justeres fortløbende i et komplekst samspil med disse faktorer.

Hvad angår den konkrete bog, er det bemærkelsesværdigt, at det på den ene side pointeres fx. i Romulo Enmarks og Enim Tengströms afslutningsartikel, at det omkringliggende samfund ændrer sig, og at der hersker uenighed om, i hvilken retning det faglige felt tilsvarende bør udvikle sig. I det ligger også, at dette felt er i en overgangsfase nu, og at de prioriteringer i studieplaner, der foretages nu, også vil påvirke hovedstrømmen i feltet.

Men også i samfundet i øvrigt er der en konsensus om, at samfundet ændrer sig, og mange aktører inden for det faglige felt ser det som en potentiel fremtidig niche for det samme felt, at det fremtidige samfund af mange karakteriseres som informationsfundet. Dette perspektiv, der har for-

tryllet - og derved også beroliget bl.a. mange faglige aktører - er dog også et egnet og væsentligt eksempel på oversete problemer. - Det må være klart, at i og med at samfundet ændrer sig, ændres også de faglige problemer. På den anden side har man den information, som indlæres i uddannelserne inden for det faglige felt, så kandidaterne inden for dette faglige felt efter en årrække vil stå med en kundskab, som for en stor del er forældet. Samtidig er det mit prelimære indtryk, at undervisningen på nordisk niveau, muligvis også på et mere bredt, internationalt niveau består af mange detaljer, hvis formål er en beskrivelse af den aktuelle tilstand, d.v.s. en praksisorienteret undervisning. Denne orientering kan også begrundes med fagets historiske baggrund som dels en praksisorienteret hovedaktivitet inden for folkebibliotekssektoren og dels som et praksisorienteret vedhæng til forskningsbaserede fag, hvad angår forsknings- og institutionsbibliotekssektoren.

Som følge af denne konsensus og muligvis på grund af pres fra det faglige felt er der kommet uddannelsespolitiske initiativer om, at de faglige uddannelser - i de nordiske lande hvor det ikke allerede er sket - ændres til akademiske kandidatuuddannelser. Derved bliver de faglige uddannelser via definitionen af akademiske uddannelser også forskningsbaserede og et element i videnskabssamfundet - samtidig med at det også er klart, at den faglige niche vil ændre sig i form af de krav, den stiller til faget og efter mange aktørers opfattelse også ved, at den bliver mere omfangsrig.

Jeg mener, at disse krav bl.a. må indebære en stærkt øget vægt på metode, specielt set som middel til at nå et nærmere præciseret mål. Ved hjælp af indlæring af metodologisk viden og også fornemmelse skal fagets aktører have en indgang til at håndtere nye, fagligt relevante situationer, som ikke har været forudset i undervisningen, dengang da de selv var studerende. Det kan også kaldes en afrutinisering som et middel til kontinuerlige metodologiske fornyelser af faget og som et middel til at blive opmærksom på hidtil oversete problemer. Noget kan suppleres med efteruddannelses-

kurser, men næppe denne næsten totale fornyelse, som den nuværende undervisningsstruktur i realiteten forudsætter - hvis man ikke skal have en skarp opdeling i en elite med sans for metodologisk udvikling og på den anden side en stor, tung kerne.

Denne faglige ændring får selvfølgelig også konsekvenser for bibliotekerne, nemlig i deres service. Bogens redaktør, Romulo Enmark, skriver således også reelt i forordet - således som jeg læser det - at det metodiske indslag i den faglige debat ikke er tungtvejende (se min omtale af forordet). Yderligere efterlyses der i artiklen om Norge grundforskning. Det fremgår desuden af bogen, at der ikke mangler visioner, men med hvilke midler skal de imødegås? Informationssamfundet er en meget hyppigt anvendt vision; den defineres inden

for biblioteks- og informationsvidenskab normalt så bredt, at jeg må spørge om, hvad der ikke er information? Eller hvori består den analytiske værdi, når termen simpelthen omfatter alt inden for videnskabelig og teknisk informationsformidling uden, at der normalt opereres med underbegreber. Min baggrund er etnologi, hvor kulturbegrebet efterhånden er blevet strammet ned til et aspekt, der kan lægges ned over det meste; derved har det fået en analytisk værdi.

Denne bog er et glædeligt tegn på en mere diskuterende og analyserende linie, samtidig med at den rummer mange interessante detaljer, som jeg mener, at det vil føre for vidt at tage op her.

Jeg kan kun sige: **Mer' af samme slags**